ZENDEGI - SALAM
ضمیمه روزانه روزنامه خراسان
شنبه • ۹ دی ۱۳۹۶
۱۱ ربیع الثانی ۱۴۳۹ • ۳۰ دسامبر ۲۰۱۷
۹۴۲

آینه‌کاری؛ هنر باشکوه ایرانی

الهام یوسفی-تا به حال فکر کرده‌اید اختراع آینه و دیدن چهره خود، چه اتفاق هیجان‌انگیزی در زندگی بشر بوده است؟ سال‌هاست که دیگر آینه، جسم عجیب و شگفت‌انگیزی نیست و همه جا وجود دارد؛ در اتاق‌ها، آسانسورها، سالن‌ها و حتی داخل جیب و کیف‌مان. در فرهنگ ما ایرانی‌ها، آینه همواره کنار آب و قرآن حضور داشته؛ سر سفره هفت‌سین، سر سفره عقد نوعروس‌ها، پشت سر مسافری که آهنگ رفتن دارد، هنگام وارد شدن به خانه نو. آینه در فرهنگ ایرانی و در گذر زمان، معناهای زیبایی به خود گرفته و نشانه پاکی و روشنایی است و در اشعار فارسی، نماد راستگویی و یکرنگی به حساب می آید و شاید به دلیل همین حس نمادین بود که ایرانیان هنرآینه‌کاری را ابداع کردند تا آینه بیش از همیشه در معماری‌شان حضور داشته باشد. هزاران تکه درخشانی که ورای معناهای نمادین، نوعی آرامش و سیالیت هم پشتشان نهفته است. هنری متشکل از قطعات بی‌شمار آینه که به اشکال متنوع، تلألوی نور را بازتاب می‌دهند و از کنار هم قرار گرفتنشان، دیوارپوشی درخشان و منحصر به فرد شکل می‌گیرد. پوششی که فقط زیبا نیست، بلکه بسیار محکم و با دوام هم هست. پرونده امروز زندگی‌سلام، بهانه‌ای است برای به یاد آوردن این هنر اصیل و زیبا. هنری که می‌تواند منبع درآمد معماران جوان و منبع الهام خلق آثاری متفاوت در معماری مدرن باشد. امروز در کنار مرور تاریخچه آینه و آینه‌کاری و معرفی زیباترین بناهای آینه‌کاری ایران، به سراغ یک آینه‌کار هنرمند و کهنه‌کار رفته‌ایم تا برایمان از هنر آینه‌کاری بگوید. اگر شما هم، هربار قدم به زیارتگاه‌های آینه‌کاری شده می‌گذارید، در دل، این هنر دلنشین را تحسین می‌کنید، پرونده امروز را از دست ندهید.

عکس: مسعود نوذری

تاریخچه آینه و آینه‌کاری در ایران

هنری که از دل یک تصادف خلق شد!

کهن‌ترین نشانه‌های استفاده انسان از آینه به شش هزار سال پیش از میلاد برمی‌گردد؛ آن هم در ترکیه. در ایران، از دوران هخامنشی‌ها با صیقل دادن فلزات و سنگ‌ها، آن‌قدر آن‌ها را شفاف می‌کردند که بازتاب تصویر انسان را نمایش دهد و تالار آینه هخامنشیان در تخت جمشید، از همین آینه‌ها ساخته شده بود. اما آینه‌ها به شکل جدید آن که در حقیقت روکش‌دار کردن شیشه‌های معمولی است، ظاهراً اختراع اروپاییان نیست و باید زادگاه آن را در چین و هند جست وجو کرد. در سده ۱۲ میلادی، نخستین آینه‌های شیشه‌ای که با ورقه‌هایی پوشیده از سرب به بازار عرضه می‌شدند، شکل گرفت. مدتی بعد، ماهیت سمی بودن سرب آشکار شد و به همین دلیل مخلوط جیوه و قلع، جانشین سرب در آینه شد. این تغییر باعث شد شهر ونیز که محل تولید این گونه آینه‌ها بود به یک قطب اقتصادی در دنیا تبدیل شود. در سده ۱۰ هجری قمری، آینه از اروپا به ویژه از ونیز به ایران وارد شد. شاید برایتان جالب باشد که بدانید هنرآینه‌کاری به واسطه یک حادثه خلق شد. ماجرا از این قرار بود که بخشی از آینه‌هایی که به ایران می آمد، هنگام جابه‌جایی در راه می‌شکست. هنرمندان ایرانی برای بهره‌گیری از قطعات شکسته آینه، راهی ابتکاری یافتند و هنر آینه‌کاری را ابداع کردند. هرچند حکمت معنوی استفاده از آینه‌های خرد شده در معماری بناهای مذهبی و زیارتگاه‌ها را، کمک به از بین بردن منیت و خودخواهی آدمیزاد می‌دانند. مصالح و مواد مورد استفاده در هنر آینه کاری، بسیار ساده و مختصر است: آینه، چسب یا بُنکس (چسب چوب)، سریش و گچ نرم. ابزارهایی هم که در هنر آینه‌کاری استفاده می‌شود قلم طراحی، خط کش چوبی برای خط اندازی روی شیشه، میز زیر دست، الماس آینه بُر و تنها وسیله ای که در نصب به کار می آید، کاردک است .

زیباترین بناهای آینه‌کاری ایران، در کدام دوره‌های تاریخی شکل گرفتند؟

دوره صفویه؛ آغاز و اعتلای هنر آینه‌کاری

» بنای دیوانخانه شاه طهماسب صفوی؛ قزوین

شواهد نشان می‌دهد نخستین کاخ آینه‌کاری شده در ایران، به دوران شاه طهماسب صفوی می‌رسد. در زمانی که پایتخت صفویان شهر قزوین بود؛ یعنی در میانه‌های قرن دهم هجری قمری. روی همین حساب، هنرآینه کاری بعد از انتقال پایتخت صفویان از قزوین به اصفهان، به آن شهر منتقل شد.

» کاخ آیینه‌خانه؛ اصفهان

از میان تعداد زیادی بنای آینه کاری‌شده در اصفهان دوره صفوی، کاخ معروف به «آیینه خانه» که به سبب کاربرد بسیار آینه در آن بدین نام شهرت داشت از همه زیباتر بود. این کاخ در زمان سلطنت شاه صفی، کنار زاینده رود ساخته شد. سقف، تالار، ایوانی با ۱۸ ستون و دیوارهای این کاخ با آینه های یکپارچه به طول یک و نیم تا سه متر و پهنای کمتر از یک متر پوشیده شده بود و از بازتاب تصویر زاینده رود و درختان ساحل شمالی آن در آینه، مناظر زیبا و چشم نوازی پدیدار می گشت.

» کاخ چهل ستون؛ اصفهان

در کاخ چهل ستون که در دوره پادشاهی شاه عباس دوم بنا شده، از آینه استفاده بسیاری شده است. در این کاخ، آینه های قدی یا بدن نما و قطعات کوچک آینه و شیشه های رنگین برای آراستن سقف، بدنه ایوان، ستون‌ها و تالار به کار رفته است.

دوره زندیه؛ ساخت، تخریب، انتقال

» دیوان‌خانه کریم‌خان زند؛ شیراز

از مهم‌ترین بناهای آینه‌کاری ایران در دوره‌های بعد از صفویه، دیوان‌خانه کریم‌خان زند است که بعدها ویران شد و ستون های یکپارچه حجاری شده و درهای خاتم و آینه‌های بزرگ آن را برای توسعه وبازسازی ایوان دارالاماره تهران، به تهران منتقل کردند.

» کاخ وکیل؛ شیراز

در شیراز، ساختمان های زیادی از جمله بنای کاخ وکیل آینه‌کاری شده است. منتها این بنا هم به دستور آقا محمدخان تخریب شد و آثار ارزشمند و قابل استفاده آن برای توسعه و بازسازی ایوان دارالاماره تهران که بعدها به ایوان تخت مرمر مشهور شد، انتقال داده شد.

قاجار؛ اوج هنر آینه‌کاری

» آینه‌کاری‌های حرم مطهر امام رضا(ع)؛ مشهدمقدس

در دوره قاجار اهمیت و جایگاه آینه‌کاری به اوج خود رسید. در این دوره بناهایی ساخته و آینه‌کاری شد که هنوز هم سرپا و زیباست و شکوه خود را حفظ کرده. در دوره ناصرالدین شاه و در حرم مطهر امام هشتم (ع)، نخستین بار در زیر گنبد روضه منوره، هنرآینه کاری روی نقوش به جای مانده از دوره صفوی استفاده شد. به تدریج دیگر رواق‌ها و بناهای اطراف هم آینه‌کاری شد. اوج هنر آینه‌کاری حرم امام رضا، «دارالسیاده» حرم مطهر است.

» تالار آینه کاخ گلستان؛ تهران

علاوه بر بناهایی مثل خانه زینت‌الملک و مسجد نصیرالملک شیراز و زیارتگاه زیبای شاهچراغ، تالار آینه از مجموعه تالارهای باغ و کاخ گلستان از جمله بناهای آینه کاری شده است که در زمان فتحعلی شاه آغاز شد و در زمان ناصرالدین شاه پایان یافت. در مجموعه گلستان، غیر از تالار آینه، سالن دیگری به نام تالار الماس وجود دارد که به دلیل نوع آینه‌کاری‌اش به این نام خوانده می‌شود. تالار آینه و تالار الماس، از بهترین و زیباترین آینه‌کاری‌های به جا مانده از این دوره است.

» خانه‌های قدیمی؛ تهران و کاشان

در بناها و عمارت‌های باقی مانده از دوره قاجار، در محله عودلاجانِ تهران می‌توان نمونه‌های کوچکتری از هنر آینه‌کاری را در بطنِ معماری خانه مشاهده کرد. از این دست می توان به تالار آینه‌کاری با شکوه خانه امام جمعه، واقع در کوچه‌ای به همین نام در خیابان ناصرخسرو و تالار آینه نصیرالدوله که با فاصله نسبتا زیادی از بنای اصلی آن در انتهای کوچه هداوند قرار دارد، اشاره کرد. همین‌طور خانه بروجردی‌ها، خانه طباطبایی‌ها و خانه عباسیان در کاشان.

گفت‌وگو با استاد «غلامحسین شادی زرنق»، از استادان آینه‌کاری ایرانی درباره دنیای پر از رنگ و نورِ این هنر

هنری اصیل اما غریب

اکرم انتصاری-خیلی از ما با بسیاری از هنرمندانِ عرصه موسیقی و سینما آشنا هستیم اما هنرمندان گمنامی وجود دارند که پیشینه و هَنر و مهارت و آثارشان، آدم را شگفت‌زده می‌کند و از وجودشان بی‌خبریم. استاد «غلامحسین شادی زرنق» یکی از همین هنرمندان و از چهره‌های باتجربه و خلاق و موفق در حوزه معماری و به صورت تخصصی، گچ بری و آینه‌کاری است. او که در تهران متولد شده، اکنون ۶۵ ساله است و صاحب چندین جلد کتاب درباره معماری اصیل ایرانی. استاد غلامحسین شادی، به‌واسطه یک عمر فعالیت هنری، صاحب نشان درجه یک شورای عالی انقلاب فرهنگی است و مرمت آینه‌کاری کاخ موزه گلستان، کاخ نیاوران، مجلس بهارستان و بارگاه شاهزاده حسین قزوین را در کارنامه دارد. به بهانه پرونده هنر آینه‌کاری، به سراغ ایشان رفتیم تا علاوه بر آشنایی با این هنرمندِ پنجه‌طلا، با دنیای جذاب هنر آینه‌کاری بیشتر آشنا شویم.

استاد! چه شد که وارد دنیای هنر آینه‌کاری شدید؟

۱۳ ساله بودم که پدرم فوت کرد. «استاد بهرامی»، شوهرخواهرم آینه‌کار بود و در کاخ گلستان مشغول آینه‌کاری. چند وقتی با او در کاخ گلستان مشغول به کار شدم و بعد از آن، آینه‌کاری را به صورت حرفه‌ای زیر نظر استادانی مثل استاد «لرزاده»، «اسدا... قزوینی» و «اصغر شعرباف» یاد گرفتم. الان حدود ۵۴ سال است که به طور تخصصی آینه‌کاری می‌کنم.

آینه‌کاری از هنرهای اصیل ایرانی و بخش فاخری از معماری‌های گذشته‌است. الان اوضاع این هنر چه‌طور است؟

این روزها صرف نظر از مکان‌های زیارتی و مساجد، در کمتر بنایی از آینه‌کاری سنتی استفاده می‌شود. قدیم‌ترها ساخت خانه که به مرحله سفیدکاری می‌رسید، گچ‌بر و آینه‌کار را خبر می‌کردند تا درباره گچ‌بری و آینه‌کاری خانه تصمیم بگیرند و به نتیجه برسند؛ به خصوص متمولان شهر. نتیجه‌اش هم، همین خانه‌های زیبایی است که حالا به موزه تبدیل شده است. آن زمان ثروتمندان، خودشان خانه می‌ساختند و به دلیل دغدغه حفظ هویت ایرانی خانه، در و دیوار و سقف را گچ بری و آینه‌کاری می‌کردند اما حالا همه خانه‌ها را یک شکل می‌سازند و وقتی آماده شد، آن را تحویل می‌گیرند، بدون آن که در آن خبری از ذوق و سلیقه و هویت و هنر باشد. حتی بعضی‌ها با ژست روشن فکری، حاضرند تابلوهای گران‌قیمت هنرمندان خارجی را بخرند و روی دیوارهای خانه شان نصب کنند اما یک ششم آن پول را هزینه آینه کاریِ خانه که یک هنر اصیل و چشم‌نواز ایرانی است، نکنند.

این روزها آینه کاری یک فضای کوچک، چه قدر زمان می‌برد و چقدر هزینه دارد؟

مثلا یک حاشیه با عرض پانزده سانتی متر در سرتاسر سقف یک اتاق پذیرایی بزرگ، به همراه یک قاب وسط، به اضافه یکی دو قاب کوچک روی دیوار، سه چهار ماه طول می کشد، با هزینه تقریبی ۳۰ تا ۴۰ میلیون تومان.

هنر آینه‌کاری هنوز طرفدار دارد و شما شاگردان علاقه مند به این هنر و مهارت دارید؟

بله. خیلی زیاد. هنوز هم جوانان زیادی می‌آیند و دوست دارند به صورت خصوصی آینه‌کاری یاد بگیرند. منتها وقتی تعداد زیاد باشد، به دلیل نداشتن کارگاه بزرگ، نمی‌توانم کمک‌شان کنم. ضمن این که مهم است بدانیم آینه‌کاری اصلا شغل مردانه‌ای نیست و من تا به حال چندین شاگرد خانم داشته‌ام که الان هر کدام‌شان جزو آینه‌کارهای موفق هستند. این را هم بگویم که دو مدل آینه‌کاری داریم؛ یکی در بنا و معماری، یکی هم روی اشیایی مثل جعبه، سفال، جاشمعی و شمع‌دان که هر کدام، فوت و فن و ظرایف و جزئیات و البته استادان و طرفدارانِ خودش را دارد. حالا و بعد از چندین سال، طراحی ساختمان و معماری‌ها کم‌کم دارد به شکل سنتی و ایرانی برمی‌گردد و اگر همین روند ادامه داشته باشد، می‌توان به زنده ماندنِ هنر آینه‌کاری امیدوار بود.

نقش مهم آینه در دکوراسیون داخلی خانه‌های امروزی

خانه کوچک‌مان را با آینه، روشن و دلباز کنیم

وجود جریان سیال انرژی در تمامی عناصر موجود در فضای داخلی، از دیرباز در میان طراحان بزرگ مطرح بوده است. آینه، یکی از آن عناصر کاربردی و چشم نواز است که کاربرد و انرژی بخشی آن بر هیچ کس پوشیده نیست. در علم طراحی داخلی، آینه را نمادی از آب می دانند که به فضا آرامش، گستردگی، تازگی و آرامش می بخشد. حالا که با پیشینه درخشان ما ایرانی ها در به کار گرفتنِ آینه و آینه‌کاری در معماری آشنا شدید، اگر علاقه مند به استفاده از عنصر آینه در فضای خانه هستید ولی امکان بهره‌مندی از این هنر را ندارید، بد نیست حداقل از نقشِ آینه به شکل ساده و معمولش، غافل نشوید.

زنده کردنِ نقاط مرده خانه

یکی از کاربردهای آینه هاجان بخشیدن به فضاهای راکد و بی روح است. در گوشه هایی از اتاق و خانه که نور به آن جا نمی رسد، آینه‌ها را نصب کنید تا انعکاس نور از نقطه‌ای دیگر، آن بخش از فضا را روشن کند و چرخه انرژی در آن قسمت ها هم در گردش باشد.

ایجاد عمق و بعد فضا

اگر آینه‌های بزرگ به درستی و در جای مناسب نصب شوند، با ایجاد توهم بُعد، عمق فضا را بیشتر جلوه می‌دهند و همچنین فضا را روشن و درخشان‌تر می‌کنند. اگر در فضای کوچکی زندگی می کنید یا به هر دلیل دیگری می‌خواهید فضا را بزرگتر جلوه دهید، می توان با اضافه کردن چند آینه زیبا روی دیوارها، فضای خانه را بزرگ، دلباز و زیبا نشان دهید. نصب آینه بر روی درها هم روش خوبی برای بزرگ‌تر جلوه دادن فضاست.

زیبایی و چشم‌نوازی

زمان انتخاب آینه برای خانه‌تان، هدف اصلی‌تان را در نظر بگیرید. اگر کارایی آینه مد نظر است، مطمئن شوید که دو جنبه کاربردی و تزیینی را به طور همزمان داشته باشد. اگر تنها جنبه تزیینی آن مد نظر است، یک آینه با قابی متفاوت و گاهی کاملا ساده اما شیک چیزی است که باید به دنبال آن باشید. گاهی یک آینه بزرگ قدی، تنها چیزی است که برای متحول کردن اتاق یا هر فضای دیگری به آن احتیاج دارید.

انعکاس نور

با اضافه کردن یک یا دو آینه در اتاق، به آسانی می‌توانید میزان نور و انعکاس آن را دوبرابر کنید. نصب آینه در نزدیکی لوسترها یا در مقابل پنجره، به دوچندان شدن نور کمک می‌کند. برای اتاق‌های بدون پنجره، دیوارهای آینه‌ای تا حد زیادی موجب زیاد شدن نور و دلبازی می‌شود. اگرچه این دیوارها چشم‌اندازی به بیرون ندارند، اما با وجود آینه، به طرز جالبی فضا را بزرگ، روشن و دلباز نشان می‌دهد.

۹۶۲۰۲۲۴۷/ص
انواع کت و شلوار ۹۵ هزار تومان
انواع کاپشن ۹۵ تومان، شلوار لی کتان فاستونی ۲۸ تومان Bozorgmehr_tp2
بلوار پیروزی، رضاشهر، بلوار رضوی، بین رضوی ۸ و ۱۰ تولیدی پوشاک بزرگمهر ۰۹۱۵۴۷۷۹۳۸۲